

Харламов Михайло Іванович.
ХНУ ім. В.Н. Каразіна.

Становлення шкіл фабрично-заводського навчання (ФЗН) в УСРР у роки НЕПу.

Професійно-технічна освіта в сучасній Україні знаходиться у кризі. З метою покращення ситуації в освітній галузі є необхідним вивчення досвіду українських освітян ХХ сторіччя. Зокрема, дуже важливими є питання розвитку шкіл фабрично-заводського навчання нашої країни у період нової економічної політики, коли Україна мала власну, унікальну систему освіти.

Дослідження проблем розвитку цих навчальних закладів має, як наукове, так і практичне значення. З одного боку, це вивчення призведе до кращого розуміння ролі шкіл ФЗН в системі української освіти та зможе видалити прогалини у історії вітчизняної освіти. З іншого боку, приділення уваги питанням розвитку шкільної системи УСРР повинно виявити нові перспективи для розвитку сучасної української професійно-технічної освіти.

Проблеми розвитку шкіл ФЗН в Україні в 20-х роках ХХ сторіччя фактично не досліджувалися. Завданням даної статті є дослідження особливостей розвитку шкіл ФЗН в УСРР у 1921 – 1929 рр..

Школи фабрично-заводського навчання були створені та працювали у промисловості, при чому більша частина цих шкіл обслуговувала саме важку промисловість. Це було викликано перш за все тим, що країна в другій половині 1920-х років взяла курс на пришвидшену індустріалізацію, республіці не вистачало технічних кадрів.

Кількість шкіл ФЗН постійно зростала у 20-х роках ХХ сторіччя. Динаміка цього зростання у 1921 – 1926 роках наступна[4, с. 7]:

У 1920/21 академ. році	32 школи	2000 учнів
1922	103	8606
1923	217	13191
1924	288	19500
1925	296	22880
1926	353	23390

Слід сказати, що ці школи вже тоді охоплювали 70 % усієї молоді, що працювали на підприємствах. Спочатку школи не мали спеціальних приміщень, необхідного устаткування, матеріально-технічної бази. Це було викликано об'єктивними причинами, оскільки країна знаходилася у повоєнній розрусі.

У лютому 1921 року Головний комітет професійної та спеціально-наукової освіти (Головпрофос) РРФСР розробив та затвердив перше «Положение о школах фабрично-заводского ученичества металлообрабатывающей промышленности» [3, с. 44]. Фактично це положення незабаром стало дійсним для усіх типів шкіл ФЗН і в УСРР.

У цьому положенні зазначалося, що кваліфікованим робітником можна називати лише того, хто пропрацював декілька років на виробництві, що відповідає сучасним вимогам техніки, хто встиг набути стільки практичних вмінь та навичок, що він в змозі виконати усю роботу за своїм фахом, а також хто отримав повну загальноосвітню та спеціальну підготовку. Перші школи ФЗН були створені у Дніпропетровську, Донецьку, Луганську, на підприємствах машинобудування і металообробки – в Миколаєві, Харкові – на заводах ХТЗ та «Серп і молот», в Києві, Одесі тощо [2, с. 19].

До середини 1920-х років школи фабрично-заводського навчання знаходилися переважно на утриманні державного бюджету. Через низку об'єктивних та суб'єктивних причин держава була не в змозі повній мірі забезпечити навчальні заклади матеріально. Гостра необхідність у кваліфікованих робітниках в роки індустріалізації вимагала скорочення строків навчання у школах ФЗН, а також скорочення навчальних годин, що виділялися на загальноосвітні дисципліни. За основу нових навчальних планів були взяті наступні принципи: малопредметність, що здійснювався шляхом групування предметів; спеціалізація, що означав посилення виробничої спрямованості програм; циклізація – об'єднання подібних дисциплін в цикли або «стержні» [1, с. 186]. Загальними для усіх цих навчальних закладів були: суспільствознавство, російська мова та література, математика та фізична культура. Інші предмети загальноосвітнього циклу вивчалися в залежності від їх значення для фаху.

Розвиток шкіл ФЗН у роки нової економічної політики мав багато складнощів, особливо у першій половині 1920-х років. Шкільна мережа не зміцнювалася, через те що поширювалася стихійно, без регулярних та достатніх коштів і обладнання. Через недостатню підготовку викладацьких кадрів були проблеми з виховною та освітньою роботою, не вистачало потрібних помешкань, обладнання, кваліфікованих викладачів тощо.

Посилання на літературу та джерела.

1. Батышев С. Я. Формирование квалифицированных рабочих кадров в СССР. – М.: Экономика, 1971. – 214 с.
2. Лукашенко П.Т., Варда Є.І. Покликання: нариси з історії професійно-технічної освіти. – К.: Молодь, 1988. – 126 с.
3. Пузанов М.Ф., Терещенко Г.Н. Очерки истории профессионально-технического образования в УССР. – К.: Высшая школа, 1980. – 231 с.
4. Тези доповідей та резолюцій другого з'їзду по робітничій освіті УРСР. – Х.: Держ. вид-во України, 1925. – 122 с.

